

Szendi Dóra¹

A társadalmi innovációs potenciál mérésének lokális szintű lehetőségei²

Kivonat

A szakirodalom egyre több figyelmet fordít a régiók innovációs potenciáljának vizsgálatára, alapvetően annak gazdasági növekedéshez és versenyképességhez való aktív hozzájárulása miatt. A hagyományos, műszaki innováció mellett a kutatók a társadalmi innováció jelentőségét hangsúlyozzák, amely leginkább a periférikus helyzetű települések esetében jelenthet alternatív megoldást. A periférikus térségek felzárkózása kiemelt prioritás az Európai Unióban, amit jól mutat, hogy az EU szakértői több évtizede vizsgálják a területi különbségek alakulását.

A területi különbségek fennállása Magyarország esetében is probléma, különös tekintettel az Észak-magyarországi régió településeire. A régió jellemzője, hogy a legfontosabb társadalmi-gazdasági indikátorok alapján relatíve hátrányos, periférikus helyzetű, és komoly belső társadalmi-gazdasági diszparitásokkal jellemezhető. A szerző célja kettős. Első lépésben összegzi a társadalmi innováció főbb elméleteit, definícióit, majd áttekinti a társadalmi innovációs potenciál mérésére tett kísérleteket a szakirodalomban. Ezt követően a szerző célja a régió településeinek társadalmi innovációs potenciál mérésére alkalmas módszertan létrehozása és tesztelése, a szakirodalomban fellelhető példák áttekintésével. A tanulmány kiemelt figyelmet fordít a településeken működő vállalkozások szektorális megoszlására, nonprofit szervezeteinek aktivitására, a kapott pályázati források összegére, valamint a lakosság képzettségére is.

Kulcsszavak: társadalmi innováció, mérhetőség, területi egyenlőtlenségek, Észak-magyarországi régió, települési szint

Abstract. Local Level Opportunities of the Social Innovation Potential Measurement

The literature pays increasing attention to the analysis of the regions' innovation potential, basically because of its active contribution to the economic growth and competitiveness. Beside the natural sciences based innovation, the researchers emphasize the role of social innovation in their works, which can give an alternative solution principally in the case of settlements which are in a relatively peripheral situation. The convergence of peripheral regions has high priority in the European Union; that is why the experts of the EU examine the territorial inequalities for several decades.

The state of territorial inequalities is a critical problem also in the case of Hungary, with special regards on the Northern Hungarian region's settlements. Character of the region is that it is based on

1 SZENDI DÓRA, PhD, egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet; E-mail: regszdor@uni-miskolc.hu

2 A kutatást az EFOP-3.6.1-16-00011 azonosító számú, „Fiatalság és megújuló Egyetem – Innovatív tudásváros. A Miskolci Egyetem intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése” című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

the most important socio-economic indicators in a relatively disadvantaged, peripheral situation, and can be characterized by high level inner socio-economic disparities. The author's aim is twofold. First, the author summarizes the main theories, concepts and definitions of social innovation, and after that examines the attempts in the literature, which were made to measure the social innovation potential. Second, the author's aim is to create and test an adequate method to measure the social innovation potential of the Northern Hungarian region's settlements with regards on the examples of the literature. The article pays significant attention on the sectoral distribution of the enterprises acting in the settlements, on the activity of the non-profit organizations, on the gained EU supports, and on the qualification of the inhabitants.

Keywords: social innovation, measurement, spatial inequalities, Northern Hungarian region, settlement level analysis

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Szendi, Dóra (2018). A társadalmi innovációs potenciál mérésének lokális szintű lehetőségei. *Erdélyi Társadalom*, 16(1), 31–58. <https://doi.org/10.17177/77171.207>

A tanulmány ingyenesen letölthető a CEEOL-ról: <https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=928> és a GESIS adatbázisából: <http://www.da-ra.de/dara/search?lang=en&mdlang=en>.

I. BEVEZETÉS

A területi szintű társadalmi, gazdasági egyenlőtlenség a térgazdaságtan egyik alapvető jellemzője (Nemes Nagy, 1990). Nincs a térnek két olyan pontja, mely azonos tulajdonságokkal rendelkezne, mert a gazdasági, társadalmi, és kulturális paramétereik különbözőek (Nagyné Molnár, 2007; Benedek–Kurkó, 2011). A periferikus térségek felzárkózási lehetőségeinek vizsgálata Solow (1956) óta kérdés, napjainkban sincs egzakt válasz a regionális konvergencia egyes kérdéseire. A periferikus térségek felzárkózása kiemelt prioritás az Európai Unióban is. Az EU szakértői több évtizede végeznek vizsgálatokat a területi szintű egyenlőtlenségekkel kapcsolatban. Az Eurostat 2017-es Regionális Évkönyve alapján a leggazdagabb Inner London-i régió és a legszegényebb Severozapaden (Bulgária) régió között 51-szeres különbség áll fenn az egy főre jutó GDP esetében (mely vásárlóerő-paritáson mérve 21-szeres). A különbség 2000-ben a leggazdagabb Inner London-i és az akkor legszegényebb Extremadura (Spanyolország) régió között 13-szoros volt (vásárlóerő-paritáson alig 8,25-szörös).

Ezért egyre növekvő igény látható a területi különbségek mérésére és a konvergencia vizsgálatára. Több szerző egybehangzó véleménye értelmében a fejlődés és konvergencia fő mozgatója az innováció (Ewers–Brenck, 1992; Kocziszky et al. 2015). Schumpeter (1934 p. 66.) klaszikus értelmezésében az innováció öt különböző formában jelenhet meg: „új termék [...] vagy új minőségű termék bevezetése; új termelési technológia alkalmazása [...]; új piac nyitása [...]; új beszállítói források a nyersanyagok és félkész termékek esetében [...]; vagy valamely iparágban új szervezeti forma bevezetése”.

Az elmúlt két évtizedben az innovációs vizsgálatok új irányja jelent meg a szakirodalomban, köszönhetően annak, hogy a kutatók egyre több figyelmet fordítanak a klasszikus schumpeteri

értelemben vett innováció vizsgálata mellett a társadalmi innovációra is. A társadalmi innováció, a leggyakrabban alkalmazott definíciói értelmében, olyan társadalmi szükségleteket próbál kielégíteni, amelyeket a piac nem képes, ezáltal akár a perifériák felzárkózásában is alternatív megoldást jelenthet (Kocziszky et al. 2015; Szörényiné, 2015; Benedek et al. 2016; Kocziszky et al. 2017; Kocziszky–Szendi, 2018).

Jelen kutatás célja kettős. Első lépésben összegzem a társadalmi innováció főbb elméleteit, definícióit, majd áttekintem a társadalmi innovációs potenciál mérésére tett kísérleteket a szakirodalomban. A tanulmány fő célja az Észak-magyarországi régió településeinek társadalmi innovációs potenciáljának mérésére alkalmas módszertan kidolgozása, melynek első lépéseként elvégeztem a régió településeinek gazdasági-társadalmi helyzetvizsgálatát, majd a társadalmi innováció alaptényezőit vizsgáltam.

2. A TÁRSADALMI INNOVÁCIÓ ELMÉLETE

Az elmúlt két évtizedben, felismerve a társadalmi innováció jelentőségét a területi különbségek potenciális csökkentésében, számos kutatás született a fogalmának meghatározására. Kísérletet tettek a főbb tulajdonságainak feltérképezésére, azonban máig nincs egységesen elfogadott definíció a kutatók körében. A fogalmak egy része inkább elméleti, másik része főként gyakorlati jellegű (Castro Spila et al. 2016). A társadalmi innováció elsőként Emile Dürkheim és Max Weber műveiben jelent meg az irodalomban a 19. és 20. század fordulóján, akik a társadalmi innováció jelentőségét a társadalmi és technológiai változások előidézésében látták (Baturina–Bezovan, 2015).

Ezt követően a társadalmi innováció iránti érdeklődés kissé csökkent, és a '90-es évekig kevés hangsúlyt kapott. A területi különbségek növekedésével (így pl.: az EU bővítésekor) egyre nagyobb igény mutatkozott az egyenlőtlenségek mérésére, és a felzárkózás új alternatíváinak kifejlesztésére. Egyre több kutató foglalkozott a kérdéssel, melyek közül többen (Kocziszky et al. 2015; Benedek et al. 2016) azt hangsúlyozták, hogy a periférikus térségek esetében a helyi vagy országos kormányzati akciók mellett szükség van alulról jövő kezdeményezésekre is a problémák megoldása érdekében. Ebben a megközelítésben a társadalmi innováció mint a társadalmi szükségletek kielégítésének új formája jelenhet meg.

2.1. A társadalmi innováció fogalma

Napjainkban a kutatók egyre növekvő érdeklődéssel fordulnak a társadalmi innováció fogalmának meghatározására és hatásainak mérésére. Számos kutató és szervezet alkotott definíciót, és több projekt is született a társadalmi innovációs potenciál meghatározására egy-egy adott térségben.

Az egyéni kutatások és a kutatóintézetek mellett, az Európai Unió is egyre növekvő hangsúlyt fordít a társadalmi innováció vizsgálatára, melyet mutat, hogy 2011-ben az Európai Bizottság elindította a Social Innovation Europe Initiative elnevezésű kezdeményezést, hogy információkat gyűjthessen a téma aktuális folyamatairól. (Ettől kezdődően számos FP7-projekt

jött létre, melynek témája a társadalmi innováció volt, pl.: TEPSIE- vagy SIMPACT-projekt³). A teljesség igénye nélkül a következőkben áttekintek néhány definíciót, hogy érzékeltsem a különböző meghatározások differenciáit (1. táblázat).

A fogalmak többsége három fő tényezőre fókuszál a társadalmi innovációval kapcsolatban. Egyrészt az innováció alapfogalmából eredően az újszerűségre, újdonságtartalomra, másrészt arra, hogy ezáltal olyan társadalmi szükségletek is kielégíthetők, amelyek piaci alapon nem tehetők meg. Harmadrészt arra is utalnak, hogy a társadalmi innovációs ötletek hatására javulhat adott térség jóléte, életminősége. Ezt a felosztást hangsúlyozta Nemes–Varga (2015) is tanulmányában.

1. táblázat. *Társadalmi innováció fogalmának értelmezése a szakirodalomban*

Szerző(k)	Év- szám	Definíció	Típus (definíció kulcseleme)		
			újszerű jelleg, olyan igények kielégítése, amelyeket piaci alapon nem lehet	a közösség, jólétét, életminőségét növelheti	egyéb
G. Fekete	2001	Társadalmi innovációk azok a kistérségi szerveződések is, amelyek az 1990-es évek első felében alulról jövő kezdeményezésként alakultak meg, és részük lett a térségi innovációk megvalósításában.			X
Mulgan	2007, p. 4	A társadalmi innováció olyan „új ötlet, ami eddig kielégítetlen társadalmi igényre nyújt megoldást”.	X		
Young Foundation	2012	A társadalmi innováció olyan új/újszerű megoldásokat hozhat létre (termék, szolgáltatás, modell, piac, folyamatok stb.) amelyek alkalmasak lehetnek a felmerülő igények kielégítésére, amelyeket a piac nem tud ellátni. Az innováció eredményeként új vagy fejlettebb képességek és kapcsolatok jöhetnek létre, és megvalósulhat az erőforrások és eszközök jobb felhasználása.	X	X	

3 Az FP7 program (7th Framework Programme of the EU – az Unió 7. keretprogramja) a 2007–2013-as támogatási időszak kutatásfejlesztéseket támogató programja volt. A mai Horizon 2020 program elődje. Összességében a program keretében 55 milliárd euró támogatást osztott szét az EU, melyből Magyarország 292 millió eurót kapott.

European Commission (Európai Bizottság)	2013, p. 6	A társadalmi innováció olyan új ötletek (termék, szolgáltatás, modell) kifejlesztése és megvalósítása, amelyek társadalmi szükségleteket elégítenek ki, és új társadalmi kapcsolatokat vagy együttműködést hoznak létre. Ezáltal megoldást nyújthat a társadalmi folyamatokat befolyásoló problémákra, és végső célként javíthatja adott térség jólétét.	X	X	
TEPSIE-projekt (FP7-projekt; Theoretical, Empirical and Policy Foundations for Social Innovation in Europe) Bundetal.	2013	A társadalmi innováció újszerű tulajdonságokkal rendelkezik, amely segíti a társadalmi problémák megoldását, és javítja a társadalom problémamegoldó képességét. Mivel a társadalmi innováció szinte bármely szektorban létrehozható, szektorsemleges és multiszektoralis tulajdonsággal rendelkezik.		X	
Moulaert et al.; Nicholls-Murdock	2014; 2012, p. 2	A társadalmi innováció alaptulajdonsága, hogy a gazdasági differenciák kiegyenlítésére fókuszál. Olyan igények kielégítésére törekszik, amelyek piaci alapon nem tehetők meg. A kollektív akciók és kezdeményezések kiemelt jelentőségűek a társadalmi innováció során.	X		
Howaldt et al.	2014	A társadalmi gyakorlatok új kombinációja, amely elvezethet a társadalmi szükségletek magasabb szintű kielégítése felé.		X	
Grander–Alwall	2014, p. 3	A társadalmi innováció a fiatalokat érintő egyenlőtlenségek csökkentésének innovatív módja.			X
Rehfeld et al.	2015	A társadalmi innováció ötletek újszerű kombinációja, ill. az együttműködések magasabb szintje, mely segíthet a társadalom különböző csoportjai együttműködési hajlandóságának növelésében. Ez utóbbi hozzájárulhat a társadalmi különbségek csökkentéséhez és a piac által nem kielégíthető igények teljesítéséhez.	X	X	

Nemes–Varga	2015, P. 437	A társadalmi innováció minden olyan új, az eddigi gyakorlattól eltérő szemlélet, megközelítés, paradigma, illetve az ezekhez kapcsolódó termék, eljárási folyamat, gyakorlat, hálózat, melyek a társadalomban felmerülő problémák és szükségletek megoldását célozzák, miközben új értékek, attitűdök, új társadalmi kapcsolatok, esetleg új struktúrák jönnek létre.	X		
Pelka–Terstriep	2016	Az innovációnak 7 alaptípusa létezik, amelyek közül egy a társadalmi innováció. A többi típus: termék, szolgáltatás, szervezet, kormányzat, rendszer és marketing.			X
OECD	2016, p. 13, 82	A társadalmi innováció eltérései a klasszikus értelemben vett műszaki innovációtól: „a társadalmi innováció nem új termelési formák kialakítását vagy új piacok megszerzését célozza, hanem új lehetőséget ad a társadalmi igények kielégítésére, és a lakosság termelésbe integrálására.” A társadalmi innováció „új gyakorlatot vagy megközelítést hoz a társadalmi folyamatok magyarázatába, és hozzájárul a társadalmi problémák megoldásához”.	X		

Forrás: saját szerkesztés

A fenti, 1. táblázat alapján is látható, hogy nincs egységesen elfogadott fogalomrendszer a társadalmi innovációval kapcsolatban. Az OECD megfogalmazása szerint a társadalmi innováció koncepciója és jellemzői országonként különbözőek lehetnek, mivel Európa egyes részei eltérő társadalomértelmezéssel rendelkeznek (2. táblázat). Alapvető eltérés fedezhető fel az angolszász (Egyesült Királyság, Írország), kontinentális (Németország, Ausztria, Franciaország, Belgium) és kelet-európai (pl.: visegrádi országok) társadalmi berendezkedés között, mely determinálja a társadalmi innováció jellemzőit is.

2. táblázat. *Társadalmi rendszerek és a társadalmi innováció jellemzői Európa különböző részein*

	Angolszász	Kontinentális	Kelet-európai
Társadalmi rendszer jellemzője	egyéni felelősségvállalás szerepe	szociális hozzájárulástól való függőség	1. életminőség nagyobb differenciái 2. nagyobb mértékű szürkegazdaság 3. alacsonyabb fokú bizalom a kormányzatban
Társadalmi innováció jellemzője	1. „zöldmezős” 2. együttműködő 3. nagyszámú független stakeholder (pl.: nonprofit szervezetek, alapítványok) 4. kormányzat szerepe: hatékony piac megteremtése 5. mikro-, mezo- és makroszintek együttműködése	1. politikai célok által vezérelt 2. „közös jó” 3. Észak-Európa: smart (okos) növekedés; Dél-Európa: inkluzív növekedés 4. hosszú távú jövőkép	1. csak gyengén intézményesült 2. „szociális” – negatív jelentéstartalom 3. nemzetközi NGO támogatása

Forrás: OECD (2016) alapján saját szerkesztés

Összegezve a fenti megközelítéseket elmondható, hogy a társadalmi innováció számos olyan egyedi tulajdonsággal rendelkezik, mely megkülönbözteti a hagyományos értelemben vett műszaki innovációktól. A kutatások egy része a társadalmi igények kielégítésének új vagy újszerű formáira fókuszál, míg mások a társadalmi jólét javítását hangsúlyozzák, és megint mások pedig azt említik, hogy a társadalmi innováció segíthet megoldani a piaci és kormányzati hiányosságok okozta problémákat, és új lehetőségeket nyújthat.

Vizsgálataimhoz leginkább a Young Foundation definíciója áll közel, amelyben az újszerű megoldások mellett, amelyek a piac által nem kielégített igényekre válaszolnak, azt is hangsúlyozzák, hogy a társadalmi innováció révén fejlettebb kapcsolatok jönnek létre, és jobb erőforrás-allokáció és felhasználás valósulhat meg.

Elemzésemben társadalmi innovációs potenciál alatt a települések azon képességeinek összességét értem (egyetértve Kocziszky et al. (2015) megfogalmazásával), amelyek a társadalmi innovációk generálását, létrehozását segítik. A következőkben áttekintem a társadalmi innovációval kapcsolatos legfontosabb mérési technikákat, keresve a lokális szinten alkalmazható megoldásokat.

2.2. A társadalmi innovációs potenciál mérése

A fogalomalkotás mellett a kutatók, felismerve azt, hogy komplex jellegénél fogva, a társadalmi innováció alkalmas lehet a periferikus térségek felzárkóztatásának elősegítésére, kísérletet tettek egy-egy adott térség társadalmi innovációs potenciáljának mérésére. A cél olyan indikátorstruktúra és módszertan kidolgozása, amely alkalmas lehet összehasonlító elemzések elvégzésére. Kezdetben a vizsgálatok többsége országos szintű elemzésre fókuszált, majd később megjelentek a regionális és lokális szintű vizsgálatok is. A módszereket áttekintve elmondható, hogy jelentős differenciák tapasztalhatók az egyes megoldásokban, mind a számítás módszerét, mind

pedig az alkalmazott indikátorokat tekintve. Máig nincs egységesen elfogadott módszertan és indikátorstruktúra a számítások során (Krlav et al. 2014, p. 200).

A tanulmány során, kutatásom jellegénél fogva, alapvetően a helyi szintű elemzésekre fókuszáltam, és áttekintettem az alkalmazott módszereket. Megállapítható, hogy az alkalmazott indikátorok mennyisége és típusa országonként változik, mivel eltérő a helyi szinten elérhető adatok köre.

Az egyik leginkább komplex módszertant a társadalmi innovációs potenciál mérésére az Economist Intelligence Unit dolgozta ki 2016-ban országos szinten. Az elemzés során kiemelt figyelmet fordítottam erre a tanulmányra, mivel ennek a számítási módszertana áll legközelebb az elemzésemhez. A kutatás során Bund és szerzőtársai (2013, p. 8.) definícióját alkalmazták, amely szerint: „a társadalmi innováció valamely új projekt vagy tevékenység, ami társadalmi igényekre válaszol, és amely mobilizálja a résztvevőket, és átalakítja a társadalmi kapcsolatokat úgy, hogy azok javítsák adott térség életminőségét”. A fentiek alapján komplex mérési módszertant dolgoztak ki, amelyben négy alappillér, és több indikátor is szerepel, melyek segítségével rangsor képezhető az érintett országokról. A kutatás lényeges megállapítása, hogy természetesen nem lehet teljes körű indikátorrendszert létrehozni a társadalmi innováció mérésére, azonban elméleti és empirikus tapasztalatok alapján ezek megfelelő mérőszámok lehetnek egy országos szintű mutatóknak (Economist Intelligence Unit, 2016).

Az index négy fő komponens alapján rangsorolja az országokat, amely komponensek kvalitatív és kvantitatív indikátorokat egyaránt tartalmaznak:

- politikai és intézményi keretek,
- finanszírozás,
- vállalkozások,
- társadalom.

A kvalitatív indikátorok értékelése során 0–2 skálázási módszert vezettek be, míg az adatok összehasonlításához valamennyi indikátor esetében normalizációt hajtottak végre.

$$\text{Normalizált érték} = \frac{x - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (1)$$

A négy fő komponensből mértani átlag számítással alakítható ki a komplex társadalmi innovációs index, melynek értékészlete 0–100 közötti. Az index komplex jellege nemcsak az alkalmazott komponensekben figyelhető meg, hanem abban a súlyozási eljárásban is, mely a pillérek fontosságát fejezi ki a mutatóban. A súlyok a következők: politikai és intézményi keretek (44,4%, mint a gazdasági és politikai stabilitás kifejezője), finanszírozás (22,2%), vállalkozások (15%) és társadalom (18,3%). Az indexben alkalmazott indikátorokat a 3. táblázat összegzi.

3. táblázat. Az Economist Intelligence Unit kutatásában alkalmazott komponensek és indikátorok a társadalmi innovációs potenciál mérésére

Politikai és intézményi keretek	Finanszírozás
– társadalmi innovációval kapcsolatos nemzeti politika megléte – társadalmi innovációval foglalkozó kutatások – társadalmi vállalkozások jogi keretei – sikeres politika megvalósítás – jogszabályok	– kormányzati pénzügyi források elérhetősége a társadalmi innováció támogatására – hiteligénylés egyszerűsége – teljes központi szociális ráfordítás
Vállalkozások	Társadalom
– kockázatvállalási hajlandóság – lakosság vállalkozói attitűdje – vállalkozásindítás „könnyedsége”, egyszerűsége – klaszterfejlesztés	– önkéntesség kultúrája – politikai részvétel – civil társadalmi aktivitás – bizalom a társadalomban – sajtószabadság

Forrás: Economist Intelligence Unit (2016) alapján saját szerkesztés

A fentebb említetteknek megfelelően ezen index módszertana áll legközelebb a saját kutatásomhoz komplex jellege miatt. A módszer alkalmazhatóságának korláta egyrészt a lokális szinten elérhető indikátorok köre, másrészt a kvalitatív faktorok szerepeltetése, azok szubjektivitása miatt.

2016-ban a kutatók 45 országot vizsgáltak, melyek legtöbbje G20- és/vagy OECD-tag, ill. néhány fejlődő ország. Kelet-Közép-Európából csak Lengyelország szerepelt az összevetésben. Az eredmények szerint az index értéke az Egyesült Államokban a legmagasabb (79,4 pont), melyet az Egyesült Királyság (77,3) és Kanada (75,5) követ. Az első tízben csak magasan fejlett országot találunk, a 4. helyről a rangsor a következő: Dánia, Belgium, Új-Zéland, Franciaország, Németország, Svédország és Svájc. Az index alapján a társadalmi innováció szoros kapcsolatot mutat az országok gazdasági teljesítményével/fejlettségével. Ezt az összefüggést igazolja a társadalmi innovációs index értéke, valamint az egy főre jutó GDP között fennálló erős (0,735) korrelációs kapcsolat megléte a vizsgált országok esetében (megjegyzendő, hogy a lineáris regressziós egyenes is 54%-os megbízhatóságot jelez).

A következő vizsgált módszertant Bund és szerzőtársai (2013) a TEPsIE-projekt keretében dolgozták ki, amelyben hat intézmény (The Danish Technological Institute, Dánia; The Young Foundation, Egyesült Királyság; The University of Heidelberg, Németország; The Catholic University of Portugal, Portugália; Atlantis Consulting, Görögország; Wrocław Research Centre EIT+, Lengyelország) működik együtt a társadalmi innováció vizsgálatában. A projektben szintén komplex indexet hoztak létre a makroszintű (országok, régiók) társadalmi innováció vizsgálatára, három pillérben összesen közel 70 indikátort alkalmazva:

1. vállalkozói aktivitás pillér (dimenziók: beruházási aktivitás, start-up és vállalkozás-megszűnési ráták, hálózati együttműködések),
2. témaspecifikus eredmények pillér (dimenziók: oktatás, egészségügy, munka, lakáshelyzet, társadalmi tőke és hálózatok, politikai részvétel és környezet),
3. keretfeltételek pillér (dimenziók: erőforrások, társadalmi, politikai és intézményi keretek).

A módszertan segítségével az eddigiekben még nem történt konkrét számítás a társadalmi innovációs potenciálra vonatkozóan, csak az adatgyűjtés ment végbe, illetve pilotelemzések készültek.

Az OECD 2016-os tanulmányában szintén kísérletet tett a társadalmi innováció kulcstényezőinek becslésére. Véleményük szerint öt fő hatásterület azonosítható, amelyek alapjaiban határozzák meg az országos szintű társadalmi innováció folyamatát. Ezek: munkanélküliség, demográfiai kihívások, szegénység, környezet és oktatás. A tanulmány lényeges megállapítása, hogy nem könnyű egységes, komplex mérőszámot kidolgozni a társadalmi innovációs potenciál mérésére, és jelenleg nincs az irodalomban konszenzus az egységesen alkalmazható indikátorokkal kapcsolatban (OECD 2016, p. 3).

Castro Spila és szerzőtársai (2016) a társadalmi innováció mérését regionális sebezhetőségi index segítségével kísérelték meg, amely azokat a tényezőket tartalmazza, amelyek regionális szinten komoly kihívást jelenthetnek, és egy-egy térséget sebezhetővé tehetnek. Ezeket négy komponens (társadalmi, intézményi, gazdasági és környezeti sebezhetőség) segítségével összesítették (4. táblázat).

4. táblázat. *Regionális sebezhetőségi index felépítése*

Társadalmi sebezhetőség	Intézményi sebezhetőség
– egészségügyre fordított kiadások (GDP %-ában) – oktatásra fordított állami kiadások (GDP %-ában) – teljes „sebezhető” foglalkoztatott (a teljes %-ában) (pl.: megfizetetlen családi dolgozók, önfoglalkoztatók)	– lakosság részvétele a kormányzatban, sajtószabadság – kormányzati hatékonyság (közszolgáltatások minősége, bürokrácia) – szabályozás minősége – jogrendszer – korrupció ellenőrzése
Gazdasági sebezhetőség	Környezeti sebezhetőség
– egy főre jutó GDP (USD, folyó áron) – K+F ráfordítások (GDP %-ában) – fogyasztóiár-infláció (éves %)	– villamosenergia-felhasználás (kWh/fő) – CO ₂ -kibocsátás (kt) – teljes éves édesvíz-kitermelés (trillió km ³) – megújuló üzemanyagok és hulladékok (teljes energia %-ában)

Forrás: Castro Spila et al. (2016) alapján saját szerkesztés

A fenti mérési módszertant szintén egy FP7-es projekt (SIMPACT – Boosting the Impact of Social Innovation in Europe through Economic Underpinnings) keretében dolgozták ki, és jellemzője, hogy még csak a keretmodellt dolgozták ki, a tényleges tesztelés és számítás nem történt meg.

A módszerek összehasonlítása alapján elmondható, hogy számos kísérlet született a társadalmi innovációs potenciál mérésére egy-egy adott térség esetében, de nincs egységesen elfogadott módszertan a szakirodalomban (hasonlóan a fogalmához). A mérési módszer, elsősorban az adatok elérhetősége miatt, országonként eltérő lehet. Fontos megállapítás, hogy eddig főként

országos elemzések történtek, és a lokális szintű mérések száma egyelőre kevés (történtek elemzések Dániában, pl.: Lauritzen, 2013, ill. Howaldt et al. az SI-drive-projektben világszinten vizsgálta a helyi innovációkat).

3. MÓDSZERTAN ÉS ADATBÁZIS

A fentiek alapján elmondható, hogy a társadalmi innováció alapvetően újszerű megoldásokat jelent bizonyos társadalmi problémákra, és elsősorban (a nagyvárosi térségek problémáinak megoldása mellett) a periferikus térségek számára jelenthet megoldási lehetőségeket. A bemutatott modellek szintéziseként és a települési szinten elérhető adatok körét áttekintve komplex index létrehozására tettem javaslatot a társadalmi innovációs potenciál lokális (települési) szintű mérésére.

A komplex társadalmi innovációs index célja olyan lokális szintű mutató létrehozása, amely nemcsak a magyar települések esetében alkalmazható, de akár más ország hasonló bontású területegységeire is, valamint összehasonlítható más rangsorképző indexekkel is, úgy, mint gazdasági helyzet, életminőség vagy versenyképesség indexei. Ennek során megvizsgáltam a régió településeinek helyzetét a társadalmi innováció szempontjából, és javaslatot tettem a lehetséges mérési módszerre.

Az index kialakítása és a megfelelő indikátorok kiválasztása során számos kihívásnak kellett megfelelni, melyek közül néhány:

- olyan indikátorok választása, amelyek elérhetőek valamennyi településre (lokális szintű adatok elérhetősége), és alkalmasak a társadalmi innovációs potenciál mérésére;
- a kialakítandó index összehasonlíthatósága más lokális szintű indexekkel;
- olyan adatbázis használata, amelyek lehetővé teszi az elemzés reprodukálását;
- fajlagos adatok számítása, az adatok eltérő mértékegysége miatt.

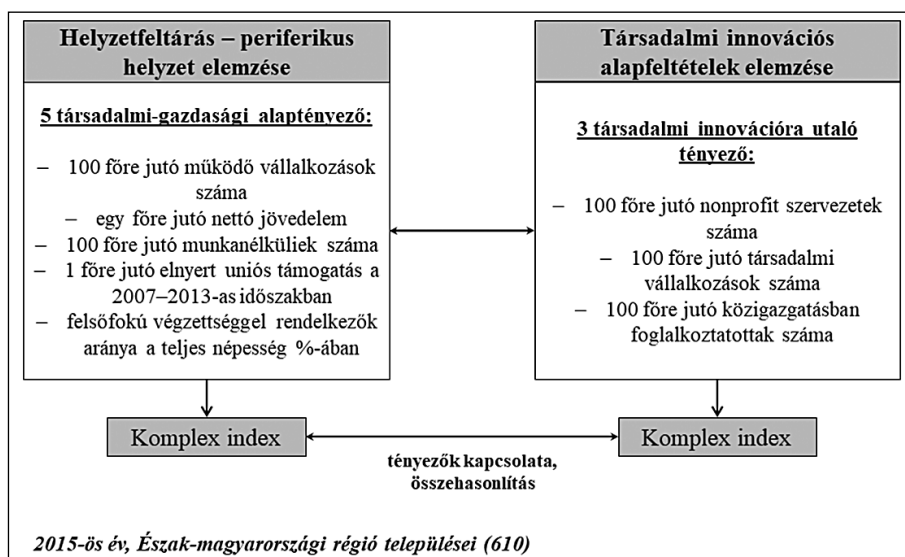
A vizsgálat során ezért első lépésben megvizsgáltam, hogy a régió mely része érintett leginkább a gazdasági, társadalmi problémák által. A gazdasági és társadalmi helyzet jellemzésekor 5 indikátort választottam, amelyek alkalmasak lehetnek az Észak-magyarországi régióban a periferiális helyzet, ill. a problémák azonosítására (a tényezők kiválasztását az alábbiakra alapozva: Péntes, 2014; Nagy, 2012; Kozma, 1998). Azért esett ezekre a tényezőkre a választásom, mert úgy gondolom, hogy a társadalmi innováció szempontjából ezek rendelkeznek a leginkább releváns információ tartalommal, és jól jellemzik egy térség társadalmi-gazdasági helyzetét. A vizsgált indikátorok a 2015-ös időszakra vonatkozóan:

- 100 főre jutó működő vállalkozások száma,
- egy főre jutó nettó jövedelem,
- 100 főre jutó munkanélküliek száma,
- 1 főre jutó elnyert uniós támogatás a 2007–2013-as időszakban,
- felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a teljes népesség %-ában (adatok elérhetősége miatt népszámlálás adatai).

Az adatok forrása a vállalkozások, a jövedelmek és a munkanélküliségi ráta esetében a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Tájékoztatói adatbázisa, míg a felsőfokú végzettséggel rendelkező lakosság aránya esetében a KSH Népszámlálási adatbázisa volt.

A fenti 5 alaptényező esetében megvizsgáltam a települések helyzetét a régió átlagához viszonyítva, és ez alapján csoportokat képeztem. Azon térségeket azonosítottam problémásnak, ahol az indikátorok értéke nem érte el a régiós átlag 75%-át. A munkanélküliség esetében (az indikátor jellege miatt) azon települések voltak problémásak, ahol a település értéke meghaladta a régiós átlag 125%-át.

A tanulmányban alkalmazott alapmodellt a régió társadalmi innovációs helyzetének vizsgálatára az 1. ábra mutatja. Az elemzés során kezdő lépésben helyzetfeltárást végeztem a fenti 5 társadalmi-gazdasági indikátor alapján, majd a kialakuló mintázatokat összesítve komplex indexet hoztam létre, mely mutatja az egyes települések helyzetét a vizsgált tényezőkben, és rávilágít a komplex problémákkal érintett térségekre. Ezt követően három indikátor alapján vizsgáltam a társadalmi innováció főbb alapfeltételeinek⁴ rendelkezésre állását (nonprofit szervezetek, társadalmi vállalkozások, közigazgatásban foglalkoztatottak – melyek jelentőségére a későbbiekben részletesen is kitérek), amelyek alapján összehasonlítást végeztem a településekre. Célom annak elemzése, hogy van-e kapcsolat a települések társadalmi-gazdasági indikátorok alapján elfoglalt helyzete és a társadalmi innováció alaptényezői között. A vizsgálat időhorizontja a 2015-ös év, amelyek valamennyi településre elérhető adatokat tartalmaztak. A vizsgálat során az Észak-magyarországi régió 610 településeinek adatait vizsgáltam meg, melyek között a három megyei jogú város mellett további 40 város található.

1. ábra. Vizsgálat modellje. Forrás: saját szerkesztés

4 A társadalmi innováció alaptételei alatt azokat a tényezőket értem, amelyek megléte egy térségben szükséges feltétele a társadalmi innovációk kialakításának az és eredményes innovációs klíma létrehozásának. Különbségét a társadalmi innovációs potenciálhoz az adja, hogy míg az alaptételek a társadalmi innovációs attitűd alaptényezői (pl.: lakosság hozzáállása, korábbi tapasztalatok, igények), addig a társadalmi innovációs potenciál mindazon készségek és képességek összessége, amelyek támogatják a társadalmi innovációk létrejöttét.

4. EREDMÉNYEK

A vizsgálat kezdetén áttekintettem az egyes vizsgálatba vont indikátorok közötti kapcsolatot, arra a kérdésre keresve a választ, hogy milyen összefüggés azonosítható köztük, ill. hogy nincs-e zavaró multikollinearitás a tényezők között. Az eredményeket az 5. táblázat szemlélteti.

5. táblázat. Vizsgált tényezők közötti kapcsolatok

Pearson-korreláció	100 főre jutó működő vállalkozás	1 főre jutó nettó jövedelem	100 főre jutó munkanélküliek száma	1 főre jutó európai uniós támogatás	Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a népességben	100 főre jutó nonprofit szervezetek száma	100 főre jutó társadalmi vállalkozások száma	100 főre jutó közigazgatásban foglalkoztatottak száma
100 főre jutó működő vállalkozás	1	,322**	-,258**	,083*	,420**	,465**	,499**	,039
1 főre jutó nettó jövedelem	,322**	1	-,607**	,012	,611**	,195**	,216**	-,129**
100 főre jutó munkanélküliek száma	-,258**	-,607**	1	-,045	-,123**	-,130**	-,183**	,116**
1 főre jutó európai uniós támogatás	,083*	,012	-,045	1	,157	,074	-,009	,075
Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a népességben	,420**	,611**	-,123**	,157	1	,228**	,315**	,019
100 főre jutó nonprofit szervezetek száma	,465**	,195**	-,130**	,074	,228**	1	,218**	,249**
100 főre jutó társadalmi vállalkozások száma	,499**	,216**	-,183**	-,009	,315**	,218**	1	-,007
100 főre jutó közigazgatásban foglalkoztatottak száma	,039	-,129**	,116**	,075	,019	,249**	-,007	1

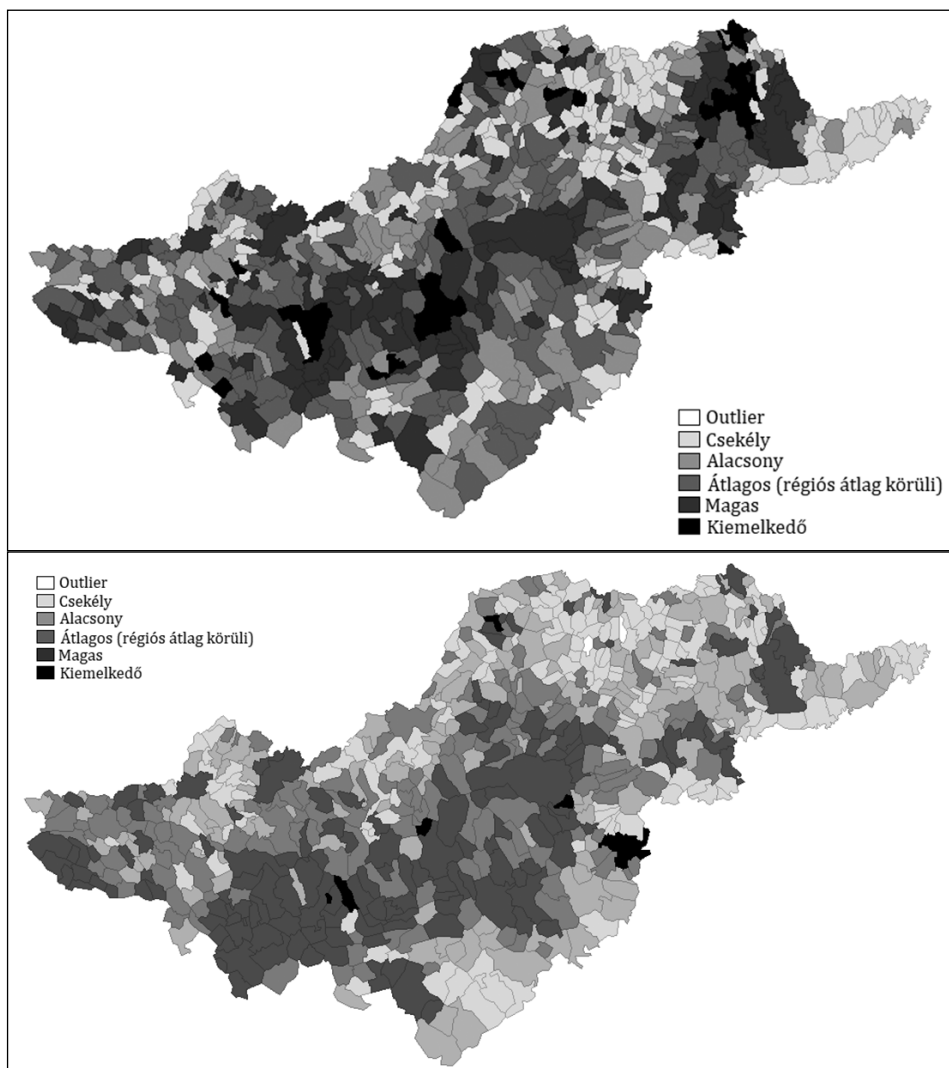
Forrás: saját szerkesztés (Megjegyzés: **1%-on szignifikáns, *5%-on szignifikáns)

Az indikátorok vizsgálata alapján elmondható, hogy az Észak-magyarországi régióban az egyes tényezők közötti korrelációs kapcsolatok általában gyengék, vagy pedig közepesen erősek, nem jellemzőek a determinisztikus kapcsolatok. A legerősebb kapcsolatot a régió településein

az egy főre jutó nettó jövedelem és a 100 főre jutó munkanélküliek száma (negatív irányú, közepesen erős), ill. az egy főre jutó nettó jövedelem és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a népességben (pozitív irányú, közepesen erős) indikátorok között azonosíthatjuk.

4.1. Helyzetfeltárás, problémás térségek azonosítása

A vizsgálat első lépéseként áttekintettem a települések társadalmi-gazdasági helyzetét a régióban, annak érdekében, hogy azonosítsam a problémákkal leginkább sújtott településeket. Megvizsgáltam a működő vállalkozások és a nettó jövedelmek eloszlását (2. ábra) a térség települései körében, melyek között gyenge pozitív, de szignifikáns kapcsolat mutatható ki.

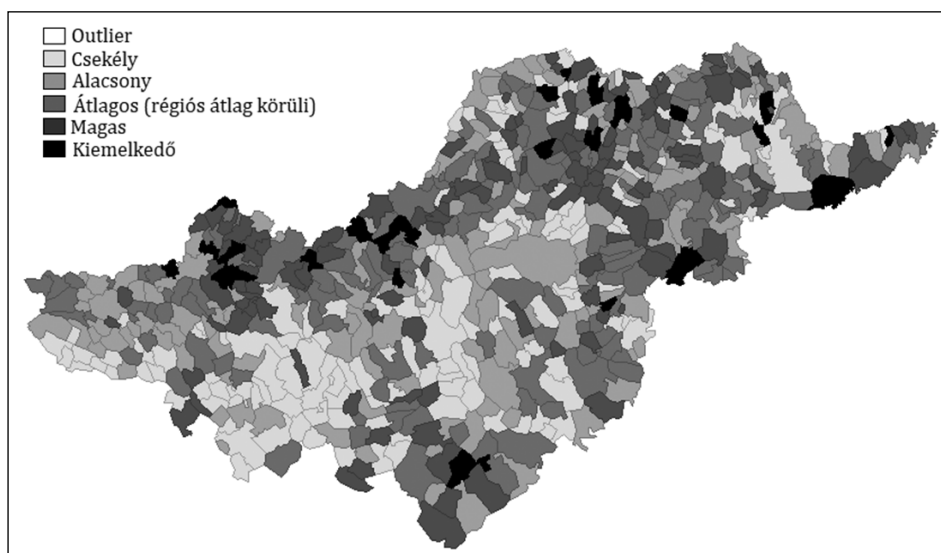

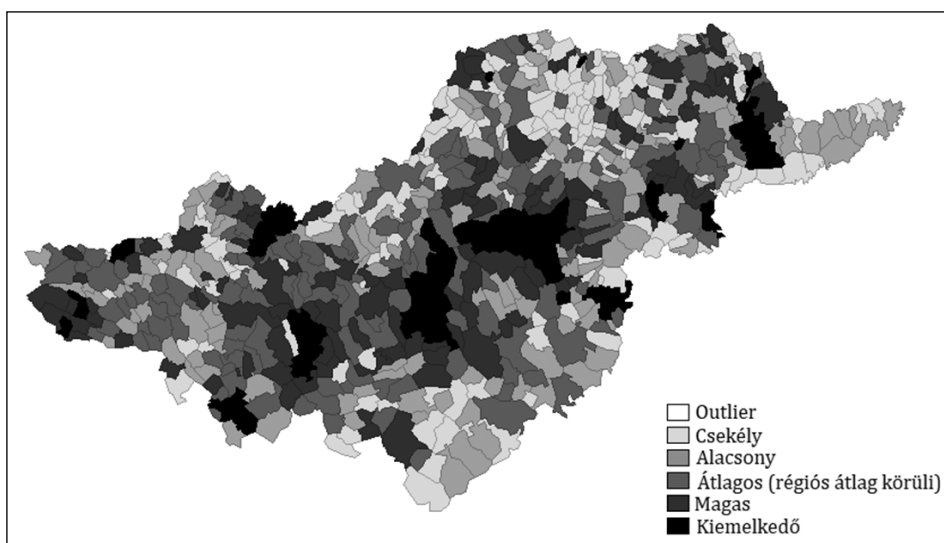
2. ábra. A 100 főre jutó működő vállalkozások száma (fent) és az egy főre jutó nettó jövedelem (lent) eloszlása az Észak-magyarországi régió településein (2015). Forrás: saját szerkesztés

Az adatokat áttekintve elmondható, hogy a működő vállalkozások eloszlásában a legkiemelkedőbb eredményeket a régió középső sávjában, az autópálya nyomvonalában, ill. a régió északkeleti periferiáján találjuk. Ennek oka a két térségben eltérő. Az autópálya nyomvonalában a kedvező szállítási viszonyok miatt számos vállalati központot találunk (Szendi, 2016; Dusek, 2006), melyek jelentősen hozzájárulnak a térség fejlődéséhez (lásd lentebb jövedelmi adatok eloszlása). A régió északkeleti periferiáján szintén magas a száz főre jutó működő vállalkozások száma, azonban ennek oka inkább a fajlagos adatokban keresendő. A régió ezen részén számos kis népességszámú, sok esetben aprófalva található, ahol 1-2 vállalkozás jelenléte is kiugró értékeket okoz (pl.: Háromhuta: 11 vállalkozás, és 133 fős népesség; vagy Nagyhuta: 6 vállalkozás és 76 lakos; vagy Füžér: 42 vállalkozás és 436 lakos). A működő vállalkozások száma a legalacsonyabb értékeit a régió keleti részén, a Bodroghöz térségében, ill. északon, a Cserehát egyes részein veszi föl (pl.: Abaújszolnok, Beret, Csenyéte, Fáj, Kiscséc, Percecse és Pusztaradvány településeken nincs egyetlen működő vállalkozás sem).

A jövedelmek esetében a legmagasabban fejlett térségeket főként a régió középső részében azonosíthatjuk, egyrészt a vállalkozások eloszlásában is kiemelkedő M3-as autópálya nyomvonalában, másrészt a megyeszékhelyek és agglomerációjuk térségében (Szendi, 2017). A jövedelmi rangsorban a lista élén nyolc település helyezkedik el, melyek Pálosvörösmart, Markaz, Szarvaskő, Terezstenye, Kistokaj, Sajószöged, Sajóörös és Tiszaújváros. Itt a lakosság jövedelme meghaladja az évi nettó egymillió Ft-ot.

A régióban a legalacsonyabb jövedelemmel két település rendelkezik (Gadna és Csenyéte, sorrendben évi nettó 154 343 és 103 131 Ft jövedelemmel) a Csereháti térségből (Szendi, 2017), amelyek esetében komplex problémák azonosíthatók (kevés vagy nincs működő vállalkozás, nincs nonprofit szervezet, nem kaptak EU-forrást, rendkívül alacsony a népességben a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya, ill. a humán infrastruktúra indikátorai is kedvezőtlen képet mutatnak).

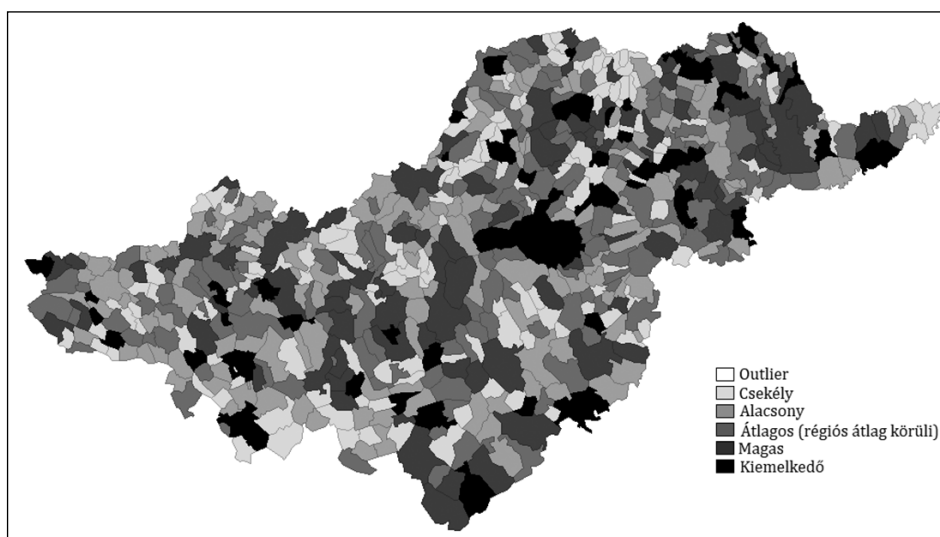

3. ábra. A 100 főre jutó munkanélküliek száma (fent) és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a teljes népesség %-ában (lent) az Észak-magyarországi régió településein (2015)

Forrás: KSH-népszámlálás, ill. saját szerkesztés

A periférikus térségekben nemcsak gazdasági, de társadalmi szempontból is komoly problémák azonosíthatók, melyet mindkét vizsgált indikátor, a munkanélküliek és a felsőfokú végzettségük aránya is alátámaszt. A 100 főre jutó munkanélküliek számában a legkedvezőbb területek azok a települések, ahol a fentebb látott két indikátor (vállalkozások száma és a nettó jövedelem) relatíve magas értékekkel rendelkezett, vagyis a régió középső része. Itt 100 főre átlagosan legfeljebb 6 fő munkanélküli jut. A legrosszabb helyzetben lévő térségeket a régió északi és északkeleti periferiáján találjuk (Heves és Nógrád megye északi része, a Cserehát egyes területei, Bodroghöz térsége). A legmagasabb munkanélküliséggel rendelkező településeken száz főre több, mint 18 munkanélküli jut, vagyis közel minden 5. lakos munkanélküli (beleértve a gazdaságilag inaktívakat is a lakosok közé). Ezek a települések: Vilmány, Endrefalva, Prüg, Domaháza, Felsővadász, Taktakenéz, Hugyag és Makkoshotyka.

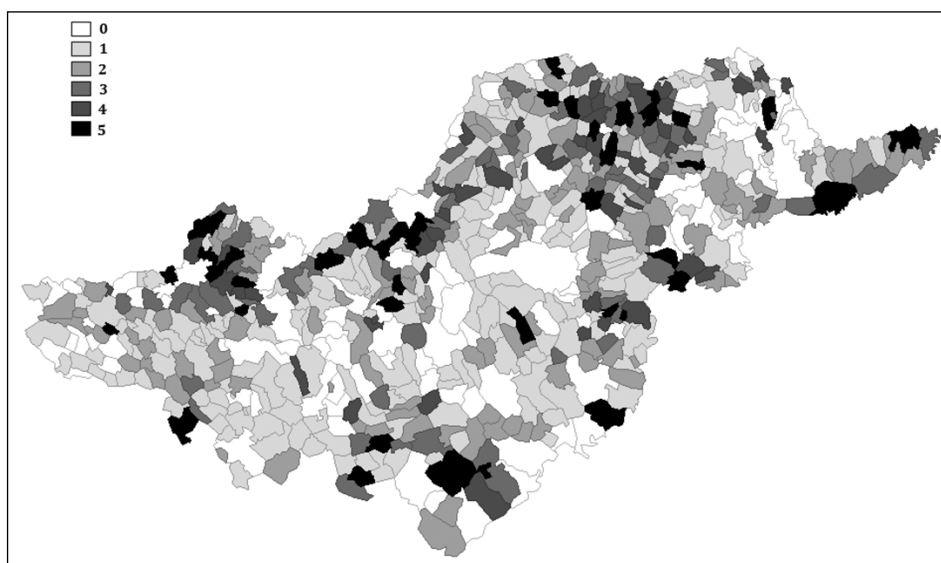
A felsőfokú végzettséggel rendelkezők részarányát tekintve elmondható, hogy ez esetben is a régió középső része bizonyul kedvezőbb helyzetben lévőnek, míg az északi és északkeleti térségekben komolyabb problémák azonosíthatók, ugyanis itt a lakosság alacsony százaléka rendelkezik felsőfokú végzettséggel. A régióban 7 olyan település van, ahol a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 0%, és további 28 olyan, ahol az arányuk nem érte el a 10%-ot. A legrosszabb helyzetben lévő 7 település: Balajt, Becskeháza, Bódvalenke, Csenyete, Felsőregmec, Kiscséc és Pamlény. Érezhető, hogy ezek a térségek komplex, többtényezős hátránnyal rendelkeznek. A korábbiakban, Péntes (2011, p. 186) is azt a megállapítást tette, hogy a Cserehát térségben számos periférikus település azonosítható, melyek komplex problémákkal rendelkeznek, számos esetben aprófalvak, ahol az öregedő népesség, a magas munkanélküliségi ráta és a roma lakosság arányának növekedése együttesen komoly problémákat okoz.

4. ábra. Az egy főre jutó európai uniós támogatások eloszlása az Észak-magyarországi régió településein (2007–2013-as időszak átlaga)

Forrás: az EMIR adatai alapján saját szerkesztés

Az egy főre jutó uniós támogatások esetében megállapítható, hogy több úgynevezett hot spot is kirajzolódik a térben, ahol kiemelkedő a kapott támogatások aránya. Összesen 57 olyan település azonosítható a régióban, amelyek ebből a szempontból outlierok, vagyis térben jelentősen kiemelkednek. Bár a támogatások főként a városokban koncentrálnak, számos kistelepülés is (pl.: Abod 18,1 millió Ft vagy Alsóregmec 29,9 millió Ft támogatás egy főre) is megtalálható a legjobban teljesítő térségek között. Ez utóbbihoz megjegyzendő, hogy a települések népessége alacsony (258 és 224 fő), és 6, ill. 3 nagyobb projektet valósítottak meg a vizsgált időszakban. A régióban az átlagos támogatási összeg 575 700 Ft volt, amely azt mutatja, hogy meglehetősen egyenlőtlen a támogatások eloszlása a települések között. 52 olyan település is volt, amely egyáltalán nem kapott forrást. Az eloszlást elemezve elmondható, hogy a városok szerepe jelentősnek mondható, mivel a régió 610 településének 47 városa az összes támogatás 68,6%-át kapta (Szendi, 2017). A Cserhát és Zemplén aprófalvas térségeinek relatíve gyenge abszorpciós képessége ebben a vonatkozásban is látható, a 0 Ft uniós támogatást kapott települések 30%-a ebbe a földrajzi térségbe tartozik. A legrosszabb helyzetű települések közé sorolható a régióban pl.: Pamlény, Kiscséc, Bódvalenke, Gadna és Csenyété, ahol a kapott támogatási összeg 0 Ft. Látható, hogy a régió északi, északkeleti periferiája a legtöbb indikátor esetében hátrányos helyzetben van, számos esetben komplex problémákkal, ahol újszerű megoldások szükségesek a térség jövőbeli fejlődésének érdekében (ezt támasztja alá az alábbi klaszterbesorolás is a települések vonatkozásában). Itt a társadalmi innováció jelenthet alternatív megoldást a problémákra.

5. ábra. Települések besorolása hátrányos helyzetük szerint az Észak-magyarországi régió településein (2015)

Forrás: saját szerkesztés

A fentebb vizsgált 5 tényező eloszlását elemezve elmondható, hogy a régió számos településén komplex problémák azonosíthatók (az indikátorok vizsgálatakor azon térségeket azonosítottam problémásnak, ahol az értékük nem érte el a régiós átlag 75%-át. A munkanélküliség esetében, ahol a település értéke meghaladta a régiós átlag 125%-át). Az így kialakuló pontszámok azt mutatják, hogy adott település hány vizsgált dimenzióban mutat periferikus jegyeket. A klaszterek grafikus ábrázolása alapján megállapítható, hogy a leginkább hátrányos helyzetben a régió északi, északkeleti periferiája, valamint a Bodrogi köz térsége található, ill. néhány település a régió déli részéből. Megjegyzendő, hogy a régióban kilenc olyan település is van, ahol egyik érték sem éri el a régió átlagának 50%-át sem, vagyis kifejezetten hátrányos helyzetű. Ezek a települések többnyire kisebb népességszámúak, és a problémáik megoldása komplex beavatkozást igényelne. Az érintett települések: Csenyete, Farkaslyuk, Gadna, Kiscséc, Köröm, Pusztaradvány, Szilaspogony, Tarnasárány és Tornanádaska.

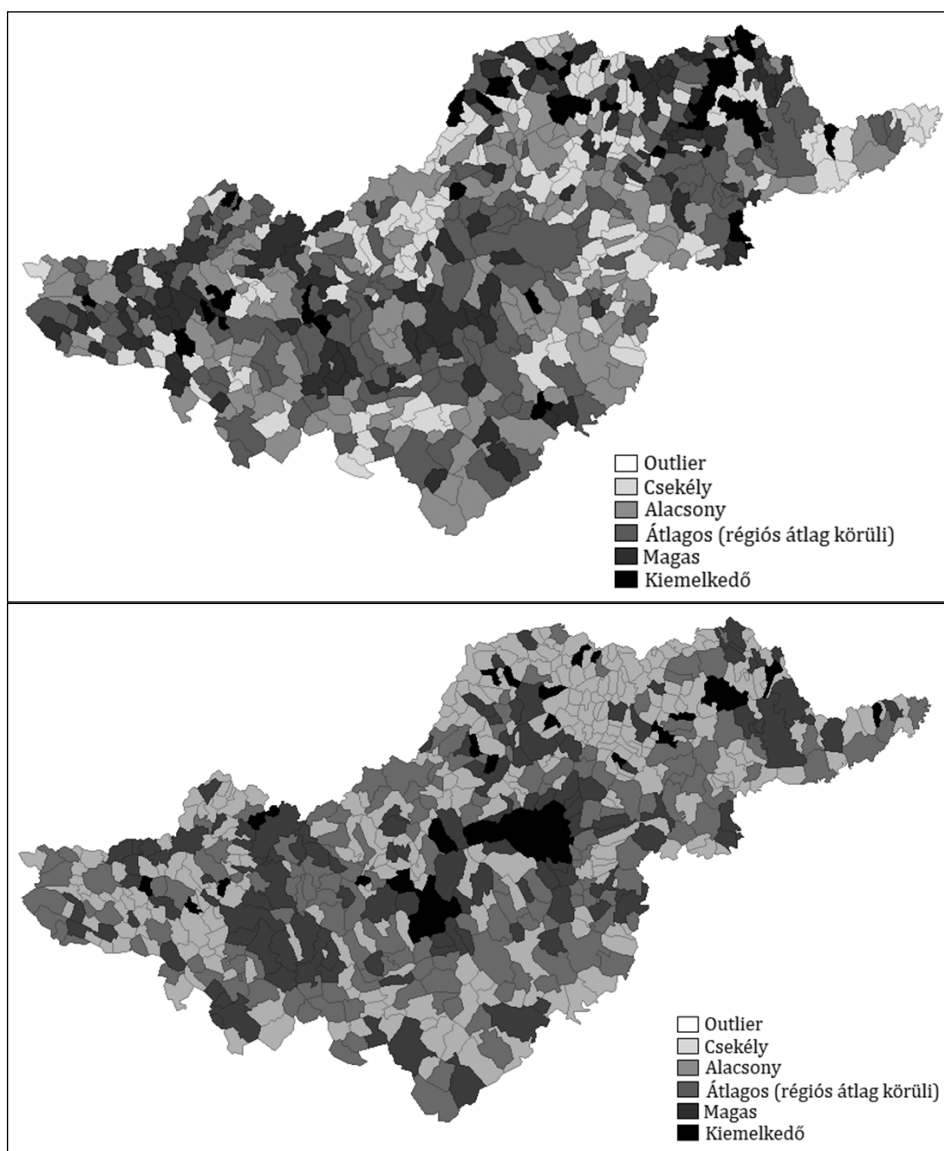
4.2. Társadalmi innovációra utaló tényezők elemzése

Feltételeztem, hogy a társadalmi innováció esetében (áttekintve az elméleti részben vázolt fogalmakat) kiemelten fontos a közösségi alapú, alulról jövő kezdeményezések megléte, mint az újszerű megoldások és ötletek forrása (tudásmegosztás és a részvétel szerepe a folyamatban) (European Commission, 2013; Kocziszky et al. 2015). Ezért úgy gondoltam, hogy a nonprofit szektor vizsgálata érdekes lehet a társadalmi innováció feltételeinek elemzése esetében, mint a közösségi fejlesztések egyik kiindulópontja. Emellett a társadalmi innováció elősegítése szempontjából mindenképpen szükséges az úgynevezett szociális vagy társadalmi vállalkozások megléte, amelyek alapvetően egy társadalmi probléma innovatív megoldására való készség és cselek-

vés színterei. „A társadalmi vállalkozó egy változáshozó, aki valamilyen területen új dolgot hoz: új szolgáltatás, új módszer, új termelési tényezők, új szervezeti formák, új piac vagy módosított szabályozás.” (G. Fekete et al. 2017, p. 35). A társadalmi vállalkozás olyan vállalkozás, melyben nem elsősorban a profit maximalizálása a cél, hanem a helyi szinten jelentkező társadalmi (pl. munkaerőpiaci, esélyegyenlőségi, egészségügyi, kulturális) problémák kezelése, megoldása (Piac & Profit, 2017). Tanulmányomban ezért megvizsgáltam a KSH vállalkozáskategóriái alapján társadalmi vállalkozásként értelmezett adatsort is. Harmadrészt, feltételeztem, hogy azokban a térségekben, ahol komplex problémák azonosíthatók gazdasági és társadalmi szempontból (pl.: kevés a vállalkozás, alacsony a pályázati források aránya és magas a roma lakosság aránya), itt a lakosság jelentős része a közigazgatási szektorban dolgozik, főleg pl.: az önkormányzatoknál. Ezért megnéztem a teljes foglalkoztatottakon belül a közigazgatási szektorban foglalkoztatottak számát is a régió településein, hogy lássam a differenciákat. A közigazgatásban foglalkoztatottak száma is utalhat a társadalmi innovációs képességre, abban az értelemben, hogy ők is lehetnek innovátorok (Benedek et al. 2015). Ugyanis egy településen a közigazgatásban dolgozók szembesülnek elsők között a települési problémákkal, így a megoldási lehetőségek keresésében és javaslattételben is élen járhatnak.

A vizsgálat első lépéseként áttekintettem a fenti indikátorok eloszlását a régióban, majd a helyzetelemzés során alkalmazott módszertan szerint a régiós átlaghoz viszonyítottam az egyes települések értékeit. Jelen esetben pozitívnak tekintettem a település helyzetét, amennyiben pozitív irányban mutat eltérést a régió átlagához viszonyítva (kivéve a közigazgatásban foglalkoztatottak számát, ahol vizsgáltam mindkét irányú eltérést).

A 6. ábra alapján megállapítható, hogy a nonprofit szervezetek eloszlásában némiképp igazolódni látszik az a feltételezés, miszerint a perifériák esetében kitörési pontot jelenthetnek, és a társadalmi innováció szempontjából fontosak lehetnek. Fajlagosan a legtöbb nonprofit szervezet ugyanis a régió északi, északkeleti részén, a Cserehát és a Zemplén térségeiben azonosítható, vagyis azokban a térségekben, melyek komplex hátrányokat mutattak a gazdasági-társadalmi elemzés során. Ennek oka lehet az is, hogy ebben a térségben a társadalmi-gazdasági helyzet és az elérhetőségi viszonyok miatt kevés for-profit vállalat megtelepedése jellemző, így a lakosságnak érdemes nonprofit tevékenységet végeznie, ha megvan az ehhez szükséges kezdeményezőkézség/aktivitás. Fajlagosan a legtöbb nonprofit szervezettel az alábbi településeken találkozhatunk: Tornakápolna, Tornabarakony, Sima, Teresztenye (11,5–19 nonprofit szervezet jut száz lakosra), Abaújlak, Gagyapáti, Kozárd és Égerszög (7,5–8 nonprofit szervezet jut száz lakosra). Ezek valamennyien a Cserehát és a Zemplén aprófalvas térségeiben helyezkednek el. A megyeszékhelyek esetében elmondható, hogy kisebb a nonprofit aktivitás, mint a fentebb említett térségekben, de valamennyi esetben régiós átlag fölötti (Eger: 2,1; Miskolc: 1,3 és Salgótarján: 1,6 nonprofit szervezet jut száz lakosra). A régió 45 településén nincs bejegyzett nonprofit szervezet, melyek között olyan települések is megtalálhatók, amelyek a fentebb azonosított problémák alapján komplex hátrányosságot mutatnak (pl.: Csenyéte, Dámóc, Felsőgagy, Gadna vagy Kiscséc).

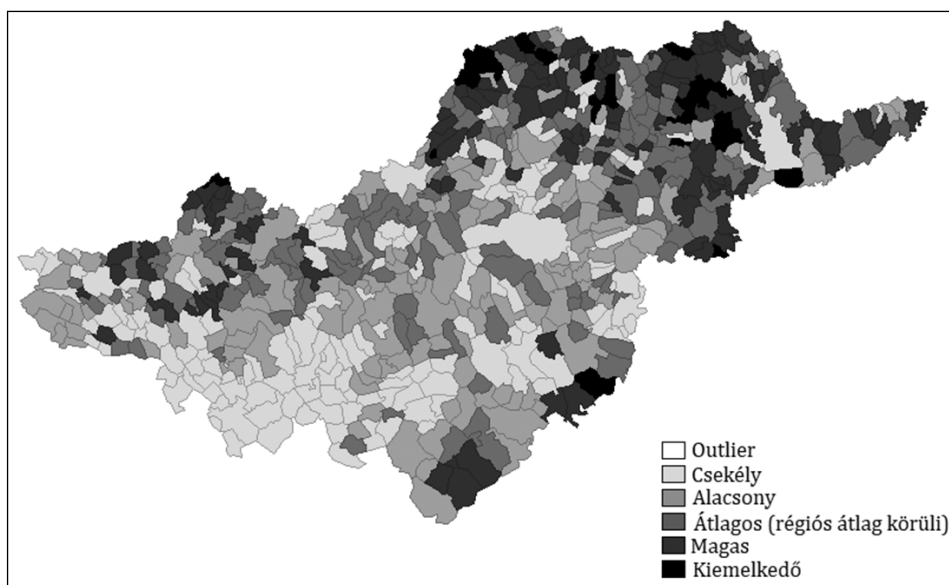

6. ábra. 100 főre jutó nonprofit szervezetek (fent) és a 100 főre jutó társadalmi vállalkozások száma (lent) az Észak-magyarországi régió településein (2015)

Forrás: saját szerkesztés

A társadalmi vállalkozások esetében a legtöbb vállalkozást a régió középső sávjában találjuk, az említett komplex hátrányosságokkal sújtott térségekben csak keveset azonosíthatunk (néhány kivétel, ahol ezek fajlagos száma a legmagasabb a régióban: Teresztenye, Galvács, Keresztéte, Varbóc és Viszló). Ebben az indikátorban a megyeszékhelyek is kiemelkedően teljesítenek, Eger a 17, Miskolc a 26, míg Salgótarján a 46. helyezett a társadalmi vállalkozások eloszlásában. A társadalmi vállalkozások még alapvetően új jelenségek a gazdaságban, így nem meglepő, hogy

a régió 260 településén még nem jött létre ilyen gazdálkodási forma. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy empirikus kutatások alapján egy adott területen tevékenykedő társadalmi vállalkozások multiplikátorhatást is válthatnak ki, ugyanis olyan pénzügyi, adózási és pályázatírási tanácsadással segíthetik a helyi kezdeményezéseket, amely képessé teszi őket új vállalkozások létrehozására, vagyis elősegítheti a térség fejlődését (G. Fekete et al. 2017).

7. ábra. 100 főre jutó közigazgatásban foglalkoztatottak száma az Észak-magyarországi régió településein (2015)

Forrás: saját szerkesztés

A közigazgatásban foglalkoztatottak arányát áttekintve a régióban elmondható, hogy a kezdeti feltételezésem (miszerint a komplex problémákkal érintett térségekben a lakosság jelentős része a közigazgatási szektorban dolgozik) beigazolódni látszik, mivel az adatok azt mutatják, hogy a mutató értéke a régió északi, északkeleti részén (Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád megyék északi része), a kistelepülésekkel jellemzett területeken a legmagasabb. A legkiemelkedőbb értékeket a régióban Tornaszentandrás, Jószafeő, Alsógagy, Tornakápolna és Zsujta település mutatja, ahol 100 főre 14–18 közigazgatási dolgozó jut. A régió középső, fejlett gazdasági indikátorokkal jellemzett térségében jellemzően alacsonyabb az arányuk, itt a maximális értékek 100 lakosra 5–6 fő között szóródnak. A legalacsonyabb értékekkel 5 kistelepülés rendelkezik, ahol 2 alatti az 100 lakosra jutó közigazgatási dolgozók száma (Boldogkőújfalu, Tarnaszentmária, Varbóc, Szilaspogony és Szakácsi).

A fenti tényezők – mint a társadalmi innováció alapvető feltételei – vizsgálata alapján klaszterbe soroltam a tényezőket. Céлом az volt, hogy az így létrejött klasztereket összehasonlítsam a komplex problémák alapján kialakított klaszterrel, arra keresve a választ, hogy kimutatható-e valamilyen összefüggés egy település gazdasági és társadalmi szempontból hátrányos helyzete és a társadalmi innovációs alapfeltételek megléte között (6. táblázat).

6. táblázat. *Komplex problémák és a társadalmi innováció alapfeltételeinek korrelációs kapcsolata*

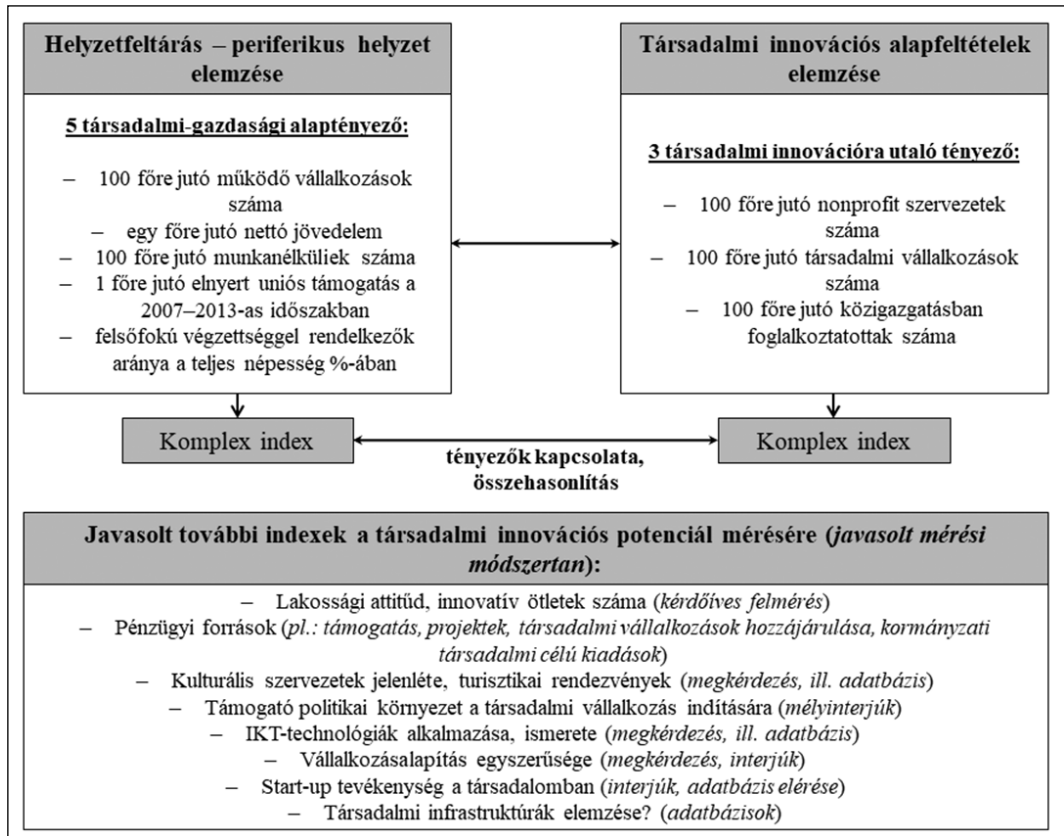
		Társadalmi innováció alapfeltételei
Komplex problémák klasztere	Pearson-korreláció	,223**
	Szignifikanciaszint	,000
	N	610

Forrás: saját szerkesztés

A korrelációs kapcsolat elemzése során látható, hogy pozitív irányú, gyenge, de szignifikáns kapcsolat mutatható ki a települések gazdasági-társadalmi helyzete és a társadalmi innovációs feltételekben mutatott jellemzői alapján. Vagyis amennyiben minél több probléma azonosítható egy település esetében (minél magasabb egy település pontszáma a vizsgált gazdasági-társadalmi indikátorok alapján), annál kedvezőbb a társadalmi innovációs besorolása is. Ez olyan szempontból pozitív tendencia, hogy a periferikus térségek esetében így a társadalmi innováció valóban megoldást jelenthet (a régió adatai alapján). Az Economist Intelligence Unit (2016) a gazdasági fejlettség és a társadalmi innováció között pozitív kapcsolatot mutatott ki országos szinten, azonban települési szinten a régióban a társadalmi innováció a komplex problémák klaszterével mutat szignifikáns, pozitív összefüggést. Az eredmények általánosíthatósága miatt azonban szükséges lehet további kontrollvizsgálatokra is, a későbbiekben tervezem a társadalmi-gazdasági szempontok alapján, és településszerkezetileg is több hasonlóságot mutató Dél-dunántúli régió vizsgálatát is.

5. JAVASLATOK, A TÁRSADALMI INNOVÁCIÓ MÉRÉSÉNEK KIBŐVÍTETT MODELLJE

Tanulmányomban a szakirodalom és az empirikus tapasztalatok alapján kibővítettem a vizsgálati modellt a társadalmi innovációs potenciál mérhetőségére vonatkozóan olyan elemekkel, amelyeket szükségesnek tartok a térségek társadalmi innovációs helyzetének értelmezéséhez. A kialakított modellt a 8. ábra szemlélteti.

8. ábra. Társadalmi innováció mérési modellje

Forrás: saját szerkesztés

A helyzetvizsgálat során elemzett tényezők és az alapfeltételeknek tekintett faktorok mellett mindenképpen szükséges további adatsorok bevonása a modellbe, amelyek egy része kvantitatív jellegű, más része azonban kvalitatív (minőségi) jellegű tényezőket tartalmaz, amelyek alapvetően eltérő adatgyűjtési módszereket és elemzési módszertant igényelnek.

Véleményem szerint és a szakirodalomban Krlev et al. (2014), Nemes–Varga (2015), Balaton–Varga (2017) ajánlása alapján is szükséges lenne megvizsgálni a lakosság attitűdjét, ill. innovatív kezdeményezéseit, ötleteit a társadalmi problémákra, hiszen ők lehetnek a kiindulópontjai egy későbbi fejlesztésnek. Ezt főként kérdőíves megkérdezéssel lehetne vizsgálni, ami nehezíti az adatgyűjtést, hiszen egyetlen régió esetében is a 610 település lakosainak véleményét tükröző mintára lenne szükségünk az elemzések pontosságához. Az innovációk sikerességéhez és az ötletek megvalósulásához szükség lenne pénzügyi források elemzésére, mint például a társadalmi vállalkozások vagy a helyi és nemzeti kormányzat társadalmi célú kiadásai. A társadalmi innovációk elfogadottságát növelheti a kulturális szervezetek szerepvállalása, ill. turisztikai akciók végrehajtása. Fontos szempont a támogató gazdaságpolitika is, egyrészt olyan szempontból, hogy támogatja-e direkt módon a társadalmi innovációkat vagy a társadalmi

vállalkozásokat, ill. mennyire könnyíti meg a perifériák esetében a vállalkozások alapítását. Ezek a tényezők többnyire a döntéshozókkal készített mélyinterjúk és kérdőíves megkeresés alapján határozhatók meg. A fentiekhez kapcsolódóan érdekes lehet elemezni a települések start-up tevékenységét, amelynek forrása mélyinterjúk mellett az Innovációs Hivatal adatai lehetnek. A társadalmi innováció kereteinek megértéséhez szükséges azonban életminőségre vonatkozó adatok elemzése is, mint a lakosság jóléti állapotának egyik jellemzője (társadalmi infrastruktúrák állapota, IKT-használat stb.).

6. ÖSSZEGZÉS

Áttekintve a társadalmi innováció fogalomrendszerét és számítási módszereit, összességében elmondható, hogy nincs egységesen elfogadott definíció, illetve módszertan a szakirodalomban. A legtöbb definíció a társadalmi innováció újszerű jellegét hangsúlyozza, és azt, hogy képes a társadalmi problémákra válaszokat adni, mások pedig az alulról jövő kezdeményezés jellegét említik. Az eddigi módszertanok többsége országos vagy regionális szintű társadalmi innovációs potenciál mérésére tett kísérletet, és kevés a szakirodalomban a lokális elemzés.

Ezért komplex társadalmi innovációs index kialakítását terveztem, amely települési szinten tudja mérni a társadalmi innovációs potenciált. Ennek tesztelését az Észak-magyarországi régió településein végeztem el, melyet a későbbiekben kiterjesztek országos szintre is. Kezdeti lépésként megvizsgáltam 5 indikátor (100 főre jutó működő vállalkozások száma, egy főre jutó nettó jövedelem, 100 főre jutó munkanélküliek száma, egy főre jutó elnyert uniós támogatás a 2007–2013-as időszakban, felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a teljes népesség %-ában) alapján a települések társadalmi-gazdasági helyzetét, amely alapján elmondható, hogy a régió számos településén komplex problémák azonosíthatók. A klaszterek grafikus ábrázolása alapján megállapítható, hogy a leginkább hátrányos helyzetben a régió északi, északkeleti perifériája, valamint a Bodroghöz térsége található, ill. néhány település a régió déli részéből. Ezt követően vizsgáltam a társadalmi innováció alapfeltételeinek tartott tényezők állapotát (nonprofit szervezetek, társadalmi vállalkozások, közigazgatásban foglalkoztatottak). Elmondható, hogy a nonprofit szervezetek eloszlásában némiképp igazolódni látszik az a feltételezés, miszerint a perifériák esetében kitörési pontot jelenthetnek, és a társadalmi innováció szempontjából fontosak. Azonban a társadalmi vállalkozások esetében a legtöbb vállalkozást a régió középső sávjában találjuk, az említett komplex hátrányosságokkal sújtott térségekben csak keveset azonosíthatunk. A társadalmi vállalkozások ugyanakkor még alapvetően új jelenségek a gazdaságban, létrejöttük azonban fontos lenne, az említett multiplikátor hatás eléréséhez. A korrelációs kapcsolatok elemzése során látható, hogy pozitív irányú, gyenge, de szignifikáns kapcsolat mutatható ki a települések gazdasági-társadalmi helyzete és a társadalmi innovációs feltételekben mutatott jellemzői alapján.

Ezt követően kibővítettem a modellt a társadalmi innovációs potenciál mérésére, és javaslatot fogalmaztam meg, hogy mely indikátorok beépítésére lenne szükség (lakosság attitűdje és innovatív kezdeményezései, pénzügyi források elemzése, társadalmi célú kiadások, kulturális szervezetek szerepvállalása, támogató gazdaságpolitika, települések start-up tevékenysége, életminőség).

SZAKIRODALOM
REFERENCES

1. Baturina, D.–Bezovan, G. (2015). *Social Innovation Impact-review*. Third Sector Impact Working Paper, Brussels. http://thirdsectorimpact.eu/site/assets/uploads/documentations/tsi-working-paper-no-9-social-innovation-impact-review-of-research/TSI_WP9_Social-Innovation-Final.pdf (Letöltve: 2018. 01. 19.)
2. Balaton, K.–Varga, K. (2017). Social Innovation and Competitiveness – a Literature Review of the Theoretical Work in the Field, *REVIEW of Economic Studies and Research* Virgil Madgearu, 10 (2), 27–42.
3. Benedek, J.–Kocziszky, Gy.–Veresné Somosi, M. (2015). *Új innovációs paradigma? Regionális társadalmi innovációs potenciál javításának lehetősége szakértői rendszer segítségével, lehetőségek és korlátok*. In: Veresné Somosi Mariann, Lipták Katalin (szerk.): „Mérleg és kihívások” IX. Nemzetközi Tudományos Konferencia Kiadvány, 2015. pp. 247–254.
4. Benedek, J.–Kocziszky, Gy.–Veresné Somosi, M.–Balaton, K. (2016). Generating and Measuring Regional Social Innovation. *Theory Methodology Practice*, 12 (special issue): 14–25.
5. Benedek, J.–Kurkó, I. (2011). Evolution and Characteristics of Territorial Economic Disparities in Romania. *Theory Methodology and Practice*, 7 (1): 5–15.
6. Bund, E.–Hubrich, D. K.–Schmitz, B.–Mildenberger, G.–Křev, G. (2013). *Blueprint of Social Innovation Metrics – Contributions to an Understanding of Opportunities and Challenges of Social Innovation Measurement*. A Deliverable of the Project: “The Theoretical, Empirical and Policy Foundations for Building Social Innovation in Europe” (TEPSIE), European Commission, Brussels. https://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/18700/1/D2.4_final.pdf (Letöltve: 2018. 01. 19.)
7. Castro Spila, J.–Luna, Á.–Unceta, A. (2016). Social Innovation Regimes: An Exploratory Framework to Measure Social Innovation. *SIMPACT Working Paper*, 2016 (1).
8. Dusek, T. (2006). *Regional Income Differences in Hungary – a Multi-level Spatio Temporal Analysis* 46th Congress of the European Regional Science Association, Volos, Greece, 21 p.
9. European Commission (2013). *Guide to Social Innovation*. DG Regional and Urban Policy and DG Employment, Social Affairs and Inclusion, Brussels. http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/84453/Guide_to_Social_Innovation.pdf (Letöltve: 2018. 01. 19.)
10. European Union (2017). *Eurostat Regional Yearbook 2017*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8222062/KS-HA-17-001-EN-N.pdf/eaeb7fa-0c80-45af-ab41-0f806c433763> (Letöltve: 2018. 06. 05.)
11. Ewers, H. J.–Brenck, A. (1992). *Innovationsorientierte Regionalpolitik. Zwischenfazit eine Forschungsprogramms*. In: Birgh, H., Schalk, H. J., (ed.): Regionale und sektorale Strukturpolitik, Münster, Germany: 309–341.
12. G. Fekete, É. (2001). Innovációk a kistérségi fejlesztésben. *Tér és Társadalom*, 3–4.: 39–53.
13. G. Fekete, É.–Bereczk, Á.–Kádárné, H. Á.–Kiss, J.–Péter, Zs.–Siposné, N. E.–Szegedi, K. (2017). *„Alap kutatás a társadalmi vállalkozások működéséről.” Zárótanulmány az OFA Or-*

- szágos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft. megbízásából, a GINOP-5.1.2-15-2016-00001 „PiacTárs” kiemelt projekt keretében. Miskolc.
14. Grander, M.–Alwall, J. (2014). *WP4 Final Report Malmö*. A deliverable by the project “Combating Inequalities through Innovative Social Practices of and for Young People in Cities across Europe”, Malmö: Malmö University. <http://blogg.mah.se/martingrander/files/2014/08/Grander-Alwall-2014-Malmo-WP4-Report.pdf> (Letöltve: 2018. 01. 19.)
  15. Howaldt, J.–Kopp, R.–Schwarz, M. (2014). *Theoretical Approaches to Social Innovation – A Critical Literature Review*. A deliverable by the project: “Social Innovation: Driving Force of Social Change” (SI-DRIVE), Dortmund. <http://publications.tno.nl/publication/34618329/DsEU8N/butzin-2014-theoretical.pdf> (Letöltve: 2018. 01. 19.)
  16. Howaldt, J.–Kaletka, Ch.–Schröder, A.–Rehfeld, D.–Terstriep, J. (2016). *Mapping the World of Social Innovation*. Key Results of a Comparative Analysis of 1.005 Social Innovation Initiatives at a Glance. <https://www.si-drive.eu/wp-content/uploads/2016/12/SI-DRIVE-CA-short-2016-11-30-Druckversion.pdf> (Letöltve: 2018. 08. 13.)
  17. Kincses, Á.–Tóth, G. (2011). Potenciálmodellek geometriája. *Térületi Statisztika*, 1: 23–37.
  18. Kocziszky, Gy.–Benedek, J.–Veresné Somosi, M.–Balaton, K. (2015). Regionális társadalmi innováció generálása szakértői rendszer segítségével. *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek*, XII (2): 4–22.
  19. Kocziszky, Gy.–Szendí, D. (2018). Regional Disparities of the Social Innovation Potential in the Visegrad Countries: Causes and Consequences. *European Journal of Social Sciences Education and Research* 12 (1), 35–41.
  20. Kocziszky, Gy.–Veresné Somosi, M.–Balaton, K. (2017). A társadalmi innováció vizsgálatának tapasztalatai és fejlesztési lehetőségei (Experience and Possibilities for Developing Social Innovation Research), *Vezetéstudomány* (Budapest Management Review), XLVIII. évf., 6–7. szám, pp. 15–19. ISSN 0133-0179
  21. Kozma, F. (1998). *A félperiféria*. Aula Kiadó, Budapest, 338 p.
  22. Krlev, G.–Bund, E.–Mildenberger, G. (2014). Measuring What Matters – Indicators of Social Innovativeness on the National Level. *Information Systems Management*, 31: 200–224.
  23. Lauritzen, J. R. K. (2013). *Social Innovation in Local Government – Experiences from Denmark*. Danish Technological Institute. https://www.google.com/url?sa=t&rc=tj&q=&esc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKewjR8YrOoercAhVRyaYKHaHGAScQFjABegQICBAC&url=https%3A%2F%2Fwww.dti.dk%2F_%2Fmedia%2F65461_Social%2520Innovation%2520in%2520Local%2520Government.pdf&usg=AOvVaw0TDLH9Z0o_CUMsT7EUDBTc (Letöltve: 2018. 08. 13.)
  24. Moulart, F.–Maccallum, D.–Mehmood, A.–Hamdouch, A. (2014). *The International Handbook on Social Innovation: Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*. Cheltenham: Edward Elgar.
  25. Mulgan, G. (2007). *Social Innovation; What It Is, Why It Matters and How Can Be Accelerated*. Skoll Centre for Social entrepreneurship: The Young Foundation, Oxford University, UK. <https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2012/10/Social-Innovation-what-it-is-why-it-matters-how-it-can-be-accelerated-March-2007.pdf> (Letöltve: 2018. 01. 19.)

26. Nagy, A. (2012). *A fejlettség, elmaradottság mérése a magyar területfejlesztési politikában*, PhD-disszertáció, Budapest, 150 p.
27. Nagyné Molnár, M. (2007). *A területi egyenlőtlenségek főbb összefüggései*. In: Regionális gazdaságtan. (Ed.): Káposzta, J. Debrecen, DE Kiadó: 166–205.
28. Nemes, G.–Varga, Á. (2015). *Társadalmi innováció és társadalmi tanulás a vidékfejlesztésben – sikerek, problémák, dilemmák*. In: Veresné Somosi Mariann, Lipták Katalin (szerk.): „Mérleg és kihívások” IX. Nemzetközi Tudományos Konferencia Kiadvány.
29. Nemes Nagy, J. (1990). Területi egyenlőtlenségek dimenziói. *Tér és Társadalom*, 4 (2): 15–30.
30. Nicholls, A.–Murdock, A. (2012). *Social Innovation. Blurring Boundaries to Reconfigure Markets*. Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, UK.
31. OECD (2015). *Policy Brief on Social Impact Measurement for Social Enterprises*. OECD/European Union, Publications Office of the European Union, Luxembourg. <http://www.oecd.org/industry/Policy-Brief-social-impact.pdf> (Letöltve: 2018. 01. 19.)
32. OECD (2016). *Social Innovation Policy Framework for Croatia*. Policy Handbook, OECD Global Relations, South East Europe. http://www.oecd.org/south-east-europe/programme/Social_Innovation_Policy_Framework_Croatia.pdf (Letöltve: 2018.01.19.)
33. Pelka, B.–Terstriep, J. (2016). Mapping Social Innovation Maps, The State of Research Practice across Europe. *European Public & Social Innovation Review*, 1 (1): 3–16.
34. Péntes, J. (2011). Északkelet-Magyarország jövedelmi térszerkezetének változásai a rendszerváltás után. *Területi Statisztika*, 14 (2), 181–193.
35. Péntes, J. (2014). *Periferikus térségek lehatárolása – dilemmák és lehetőségek*, Didakt Kft., Debrecen, 139 p.
36. Piac & Profit (2017). *Társadalmi vállalkozások üzleti és társadalmi hasznosság alapján történő minősítése a GINOP-5.1.3-16 pályázaton való részvételhez*. https://ginop512.ifka.hu/ginop513/PiacTars_Minositese_elj_taj.pdf (Letöltve: 2018. 06. 05.)
37. Rehfeld, D.–Terstriep, J.–Welchhoff, J.–Alijani, S. (2015). Comparative Report on Social Innovation Framework. *SIMPACT Working Paper*, 2015 (1).
38. Schumpeter, J. (1934). *The Theory of Economic Development*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
39. Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70 (1): 65–94.
40. Szendi, D. (2016). *Perifériák felzárkózásának esélyei, különös tekintettel Kelet-Közép-Európa két térségére*. Doktori (PhD) értekezés, Miskolci Egyetem, Vállalkozásmélet és Gyakorlat Doktori Iskola, 230 p.
41. Szendi, D. (2017). The Connection of EU Supports and the Taxable Income Per Capita in the Northern Hungarian region, for the 2007-2013 Period. *DEUROPE: Central European Journal of Tourism and Regional Development*, 9 (3): 42–60.
42. Szörényiné, K. I. (2015). Vidéki térségeink innovációt befogadó képessége. Egy kutatás tapasztalatai. *Tér és Társadalom*, XXIX.: 97–115.
43. Terstriep, J.–Kleverbeck, M.–Deserti, A.–Rizzo, F. (2015). *Comparative Report on Social Innovation across Europe*. Deliverable D3.2 of the project «Boosting the Impact of SI in Europe through Economic Underpinnings» (SIMPACT), European Commission, Brussels.

http://www.simpact-project.eu/publications/reports/SIMPACT_D32.pdf (Letöltve: 2018. 01. 19.)

44. THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT (2016). *Old Problems, New Solutions: Measuring the Capacity for Social Innovation across the World*. <https://www.essmart-global.com/wp-content/uploads/2016/12/2016.09.29-Economist-Social-Innovation-Index.pdf> (Letöltve: 2018. 01. 19.)
45. THE YOUNG FOUNDATION (2012). *Social Innovation Overview*. A deliverable of the project: “The Theoretical, Empirical and Policy Foundations for Building Social Innovation in Europe” (TEPSIE), Brussels: European Commission, DG Research. <https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2012/12/TEPSIE.D1.1.Report.DefiningSocialInnovation.Part-1-defining-social-innovation.pdf> (Letöltve: 2018. 01. 19.)